

UYGULAMA DENEYİMLERİ İŞİĞİNDA ÇOCUK İZLEM MERKEZLERİNİN İŞLEVSELLİĞİ

Functionality of Child Advocacy Centers in the Light of Practices

Ömer BÜBER*

Fatmanur ALSANCAK**

Hüseyin Zahid KARA***

Hatice OKSAL****

Özet

Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM), cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlere yönelik adli, tıbbi ve sosyal işlemlerin tek bir merkezden yürütülmesine olanak sağlayan merkezlerdir. ÇİM'in adli boyutunu yöneten, ÇİM öncesi ve sonrası süreci bilen farklı meslek gruplarına mensup personeller tarafından uygulamanın işlevselliğinin değerlendirildiği çalışmalar oldukça kısıtlıdır. **Amaç:** ÇİM'ler kurulmadan önce ve kurulduktan sonra cinsel istismar mağduru çocuğun adli ayağında çalışmış kişilerin deneyimlerinden hareketle ÇİM'lerin işlevselliğinin ortaya konulması ve literatürdeki boşluğun doldurulması amaçlanmıştır. Buna göre, merkezin iyi yönleri tespit edilir iken eksik kalınan noktalarda nelerin yapılabileceği konusu tartışılacaktır. **Yöntem:** Araştırma nitel araştırma deseninde, ÇİM'in adli ayağını oluşturan 15 profesyonelin yarı yapılandırılmış görüşmelerinden oluşmaktadır. Veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Veriler yorumlanırken temalar tespit edilmiştir. ÇİM kurulmadan önceki süreçler ve merkezin işlevlerine yönelik söylemler olmak üzere iki genel tematik alan oluşturulmuştur. **Bulgular:** Personel yetersizliğinden ve kayıt cihazlarından kaynaklı birtakım aksaklıkların olduğu vurgulansa da katılımcıların ortak görüşü; ÇİM'in mağdur çocuklar açısından olumlu ve faydalı olduğu yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk İzlem Merkezi, cinsel istismar, soruşturma süreci, çocuk adalet mekanizması.

Abstract

Child Advocacy Centers are centers that enable the execution of forensic, medical, and social procedures, from a single center, for children and adolescents who are victims of sexual abuse. Studies evaluating the application's functionality by the personnel belonging to different

> Bu çalışmanın etik izni, Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulunun 02.03.2022 tarihli ve 43 sayılı toplantısında alınan "24" nolu kararı ile onaylanmıştır.

> Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 14.01.2023

> Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 27.12.2023

* Sosyal Hizmet Uzmanı/Adli Görüşmeci, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, obuber11@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9295-3789>.

** Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, fatmanuralsancak@sakarya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1414-3358>.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, zkara@sakarya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4503-2703>.

**** Hemşire/Adli Görüşmeci, Sakarya Üniversitesi Araştırma Hastanesi, Çocuk İzlem Merkezi, haticeoksal@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1685-4468>.

occupational groups who manage the forensic dimension of Child Advocacy Centers and know the process before and after the Child Advocacy Center are very limited. **Aim:** It was aimed to reveal the functionality of Child Advocacy Centers and to fill the gap in the literature based on the experiences of people who have worked in the legal branch of the child who is a victim of sexual abuse before and after the establishment of Child Advocacy Centers. The functional aspects of the center are identified, while the issue of what can be done at the missing points will be discussed. **Method:** The research has a qualitative research pattern; it consists of semi-structured interviews with 15 professionals working on the Child Advocacy Centers' legal branch. The data is analyzed with the content analysis technique. Themes have been identified while interpreting data. Two general thematic areas have been created, including the processes before the Child Advocacy Center was established and the rhetoric for the center's functions. **Findings:** While emphasizing the lack of staff and some disruptions from recording devices, the participants' common view is that the Child Advocacy Center is positive and beneficial to child victims.

Keywords: Child Monitoring Unit, sexual abuse, investigation process, juvenile justice system.

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü, çocuğun cinsel istismarını "...çocuğun tam olarak kavrayamadığı, bilgilendirilmiş rıza veremeyeceği veya çocuğun gelişimsel olarak hazır olmadığı ve rıza gösteremeyeceği veya yasaları veya sosyal tabuları ihlal eden cinsel aktiviteye dahil edilmesi..." şeklinde tanımlamaktadır¹. Çocuğun cinsel istismarı, küresel bir sosyal sorun olarak araştırma ve medyanın ilgisini gittikçe artan bir ivmeyle üzerinde tutmaya devam eden bir sorundur².

Uluslararası literatürde, kız çocuklarının %8-31'inin³, erkek çocuklarının ise %3-17'sinin⁴ cinsel istismara uğradığı bildirilmektedir. Ülkemizde kız çocuklarının erkek çocuklara göre 3 kat daha fazla⁵ cinsel istismara uğradığını belirten çalışmalar mevcuttur⁶. Vakaların %80'inden⁷ fazlasının bildirilmediğinden dolayı gerçek insidansın bildirilen vaka sayısından çok daha yüksek olduğu belirtilmektedir⁸. Çocuğa yönelik cinsel istismarın tespit edilmesi zorlu bir süreçtir. İstismar

- ¹ World Health Organization, 'Guidelines for Medico-Legal Care of Victims of Sexual Violence'.
- ² Douglas Russell, Daryl Higgins and Alberto Posso, 'Preventing Child Sexual Abuse: A Systematic Review of Interventions and Their Efficacy in Developing Countries' (2020) 102 Child abuse & neglect 104395.
- ³ National Children Alliance, '2021 CAC Statistics.' <<https://www.nationalchildrensalliance.org/cac-statistics>>.
- ⁴ Vikas Choudhry and others, 'Child Sexual Abuse in India: A Systematic Review' (2018) 13 PLOS ONE e0205086.
- ⁵ Ömer Büber ve Hatice Oksal, 'Sakarya'da 3-18 Yaş Cinsel İstismar Vakalarının Değerlendirilmesi' (2022) 2(1) Sosyal Sağlık Dergisi 44.
- ⁶ Ümit Işık ve diğerleri, 'Isparta İlinde Bir Üniversite Hastanesinde Değerlendirilen Cinsel İstismar Mağdurlarının Sosyodemografik, Klinik ve Ailevi Özellikleri: 2014-2018 Verileri' (2019) 10(1) Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 53.
- ⁷ Charles Felzen Johnson, 'Child Sexual Abuse' (2004) 364 The Lancet 462.
- ⁸ Maureen C Kenny and Adriana G McEachern, 'Racial, Ethnic, and Cultural Factors of Childhood Sexual Abuse: A Selected Review of the Literature' (2000) Clinical psychology review 905.

mağduru çocukların yaşadıklarını suç olarak algılayamaması, bunu ifade edememesi, istismarın ortaya çıkarılmasını ve bildirilmesini zorlaştırmaktadır⁹.

Çocuğun cinsel istismarı tıbbi, psikososyal ve adli olmak üzere çok boyutlu bir sorundur. Dolayısıyla, istismar vakalarının ele alınmasında farklı kurumların ve profesyonellerin eşgüdüm içinde çalışması, vakaların sağlıklı şekilde sonuçlandırılması açısından önemlidir. Yasal süreç ile birlikte istismar mağduru çocuk yaşadığı istismarı farklı kurumlarda yetkin olmayan kişilere defalarca anlatmak zorunda kalabilmekte dolayısı ile ikincil örselenmeye maruz kalabildiği belirtilmektedir¹⁰. Bunun önlenmesi ve yasal sürecin sağlıklı bir şekilde tek çatı altında başlatılabilmesi amacıyla Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) dünyada ve Türkiye’de uygulamaya konulmuştur. Türkiye’de 2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesine dayanarak ilk pilot uygulama olan ÇİM 2010 yılında Ankara’da başlamıştır. Günümüzde aynı genelgeye dayanarak ülke genelinde yaygınlaştırma çalışmaları devam etmektedir. Fakat kurumların ortak bir çalışma düzenine sahip olmasını sağlayacak yönetmeliği halihazırda yoktur¹¹. Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde hazırlanmış olan Çocuk İzlem Merkezleri Yönetmeliği 2014 yılından bu yana halen taslak olarak beklemekte, dolayısıyla tüm süreçler ilgili genelge çerçevesinde yürütülmektedir. Mevzuattaki mevcut problem, üst hukuk normlarından alt hukuk normlarına doğru bir düzenleme yerine alt hukuk normu olan genelgeden daha üst norm olan yönetmeliğe doğru bir mevzuatlaştırma yolu izlenmesidir. Normlar hiyerarşisine aykırı olan bu durum gerek hukuki işlemlerde gerek pratikte ÇİM yapılanmasının daha sağlıklı olması gerekliliğini göstermektedir.

ÇİM’lerin temel misyonu, cinsel istismar mağduru çocuğa ve ailesine kesintisiz bir hizmet sürekliliği sunmak ve bunu yaparken istismar mağduru çocukların yaşadığı travmayı azaltmak ve soruşturma sürecinin verimliliğini artırmaktır.

ÇİM’lerin beklenen işlevleri yerine getirip getirmediğine ilişkin çalışmalar^{12, 13, 14, 15} literatürde oldukça sınırlıdır. ÇİM’lerin fonksiyonlarına ilişkin disiplin-

⁹ Melanie Hugill, Katherine Berry and Ian Fletcher, ‘The Association between Historical Childhood Sexual Abuse and Later Parenting Stress: A Systematic Review’ (2017) Archives of women’s mental health 257.

¹⁰ Hilal Kök, ‘Türkiye’de Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Hizmet ve Uygulamaların Değerlendirilmesi: Bir Model Önerisi’ (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi 2019).

¹¹ Özlem Bağ and Sevay Aşen, ‘Çocuğun Cinsel İstismarının Değerlendirilmesinde Yeni Model: Çocuk İzlem Merkezleri.’ (2016) Journal of Dr. Behcet Uz Children’s Hospital 9.

¹² Samiye Çilem Bilginer ve Deniz Çalışkan, ‘Çocuğu İstismardan Korumada Yeni Bir Yaklaşım: Çocuk İzlem Merkezleri’ [2018] Prof. Dr. Emine AKYÜZ’e Armağan 119.

¹³ Gülçin Orhan ve diğerleri, ‘Çocuk İzlem Merkezi Modeli Ve Bu Modelde Gözlenen Sorunlar’ (2019) Kriz Dergisi 178.

¹⁴ Canan Topdemir, ‘Bir Uygulama : Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)’ (2016) Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi 43.

¹⁵ Fadime Yüksel ve diğerleri, ‘Çocuk İstismarı ve Çocuk İzlem Merkezleri’ (2013) Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi 18.

ler arası çalışmalar çocuk ihmal ve istismarında koruyucu ve önleyici çalışmalara ışık tutması, yeniden örgütlenmesi ve gerekli iyileştirmelerin yapılması için uygun sosyal politikalara ışık tutması açısından önemlidir. Bu doğrultuda bu çalışmada çocuk cinsel istismarına yönelik etkin bir rol alan ÇİM'lerin kuruluş öncesi ve sonrası işlevsellikleri irdelenmiş, uzun yıllar ÇİM'de kolluk ve adli alanda çalışmalar yapmış ve yapmakta olan meslek mensuplarının penceresinden ÇİM'de yaşanan sorunlar ÇİM öncesi ve sonrası olacak şekilde betimlenmiş ve bu sorunlara çözüm yolları sunmak üzere önerilerde bulunulmuştur.

ÇOCUK İZLEM MERKEZİ VE FONKSİYONLARI

Çocuk istismarı vakalarında, çocukların korunması ve istismar vakalarının tabiki dünyada ve Türkiye'de benzer modeller kapsamında sürdürülmektedir. Türkiye'de Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) olarak adlandırılan kurumsal yapının benzerleri farklı ülkelerde farklı isimler altında hizmet veren model örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda, İzlanda'da 1998 yılında hayata geçirilmiş "Barnahus Çocuk Evi" modeli bunun örneklerinden biri olarak tanımlanmıştır. Bu modelde adli görüşmenin ÇİM ile benzer yapıda dizayn edildiği, yargı birimlerinde çalışanların görüşmeye eşlik ettiği ve tıbbi muayenenin de aynı kurumda gerçekleştirildiği bilinmektedir. Böylece çocuğun olayla ilgili az kişi ve kurum ile teması sağlanarak ikincil örselenme riski azaltılmaktadır¹⁶.

Diğer bir model örneğine ise Amerika'da rastlamak mümkündür. Amerika'da "Child Advocacy Center" ismiyle yapılandırılmış olan merkezler 1988 yılında uygulamaya geçmiş, bugün 50 farklı eyalette 858 merkez hizmet vermektedir. İlgili kurumda temel amaç; istismarı araştırmak, istismara dair delil toplamak ve çocuğun rehabilitasyonunu gerçekleştirmektir. Bu maksatla kurum bünyesinde, yasa uygulayıcıları, çocuk koruyucuları, avukatlar, psikiyatristler ve doktorlar görev yapmaktadır¹⁷.

Kuzey Avrupa ülkeleri çocuk koruma konusunda önemli adımlar atmış merkezlere sahiptir. Bu kapsamda Norveç'te 2007 yılında faaliyete geçen "Çocuk Evi" modelinde, adli görüşme, tıbbi muayene ve vaka izleme süreçleri yürütülmektedir. İsveç'te ise 31 adet "Çocuk Evi" faaliyet sunmaktadır¹⁸.

Türkiye'de ilk ÇİM; Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının, Sağlık Bakanlığının bünyesinde toplanarak aldıkları ortak kararlar 2010'da Ankara'da pilot uygulama olarak hizmet ver-

¹⁶ Andrea Goddard, Emma Harewood and Lauren Brennan, 'Review of Pathway Following Sexual Assault for Children and Young People in London' [2015] NHS England, The Havens, Kings College Hospital London.

¹⁷ Mehmet Zafer Danış ve diğerleri, 'Çocuk İzlem Merkezleri ve Sosyal Hizmet' (2019) Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi 518.

¹⁸ Fadime Yüksel, 'Ankara Çocuk İzlem Merkezinde 2011-2015 Yılları Arasında Adli Görüşmesi Yapılan Çocuklara Verilen Hizmetin Değerlendirilmesi' (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, 2018).

meye başlamıştır¹⁹. Cinsel istismara maruz kaldığını belirten veya cinsel istismara uğradığından şüphelenilen çocuk ve ergenin “çocuk dostu” bir ortamda her türlü tıbbi, sosyal ve adli işleminin aynı gün içerisinde tek merkezden gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda her ilde en az bir ÇİM olacak şekilde ülke genelinde yaygınlaştırılmaya devam edilmektedir. Günümüzde 2022 yılı itibarıyla faaliyet gösteren ÇİM sayısı 61 ilde toplam 64 olmuştur²⁰. ÇİM’de, multidisipliner ekip anlayışıyla 7/24 esaslı hizmet verilmektedir. ÇİM’de sorumlu hekim, özel eğitim almış adli görüşmeci, aile görüşmecisi, aile ve sosyal hizmetler il müdürlüğü yetkilisi, hemşire, sekreter ve konsültan doktorlar bulunur²¹.

Türkiye’de faaliyet gösteren ÇİM dünyadaki diğer örnekleriyle benzer amaç ve işleyişlere göre faaliyet göstermektedir. ÇİM’in kuruluş amaçları²²;

- Cinsel istismar mağduru çocuğun inceleme ve tedavi sürecinde gerek duyulan ihtiyaçların karşılanmasında paydaş kurumların eşgüdüm içinde hizmet sağlaması
- Çocuğun hukuki yardım ve soruşturma sürecinde ikinci örselenmeye maruz kalmasının engellenmesi
- ÇİM bünyesinde oluşturulacak güvenli ve çocuk dostu ortam ile çocuktaki travma etkilerinin azaltılması
- Korunma ve bakım gereken vakalarda, çocuğun güvenli bir ortama geçeceği zamana kadar geçici süre ile barınma, beslenme, giyim, sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması
- Ailenin yaşadığı travmanın giderilmesi ve sağlıklı bir değerlendirme yapılması amacıyla aile ile görüşme yapılması
- Ailenin ilk danışmanlık ihtiyaçlarının karşılanması
- Görev yapan meslek elemanlarının eğitim süreçlerine destek verilmesi şeklindedir.

Buna göre, “Özellikle cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerin korunup kollanmalarının sağlanması, ikinci defa örselenmelerinin önlenmesi, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişiler tarafından tek seferde yapılması ve istismarı önleyici tedbirlerin alınması amacıyla Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde kurulan Çocuk İzlem Merkezleri’nde soruşturma işlemlerinin yapılmasının sağlanması” ifadesi yer almaktadır²³. Bu maddeyle birlikte ÇİM’in

¹⁹ Kök (n 10).

²⁰ ‘Mevcut Çocuk İzlem Merkezi Listesi’ (Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü 2023) <<https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR-43119/cocuk-izlem-merkezi-cim-listesi.html>> Erişim Tarihi: 18 Nisan 2023.

²¹ Yüksel (n 18).

²² Topdemir (n 14).

²³ Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 18.01.2011 tarihi ve “10” No’lu “Soruşturma Usul ve Esasları” konulu Genelgesinin 48’nci maddesi.

amaçları dikkate alındığında cinsel istismar vakalarının tespiti, ikincil travmanın önlenmesi ve her türlü adli ve tıbbi işlemin yapılmasına olanak sağlaması yönüyle ÇİM önemli bir yere sahiptir.

ÇİM'in olmadığı dönemde; istismar mağduru çocuk yaşamış olduğu istismar deneyimini; kolluk kuvvetlerine bildirim yapan kişiye, kolluk kuvvetlerinde görev yapan polis veya polislere, savcıya, hakime, adli tıp çalışanlarına ve vaka sürecine dahil olabilecek diğer kişilere defalarca anlatmaktaydı ve gerekli işlemlerin yapılabilmesi için çocuk birden fazla kuruma götürülmekteydi. Bu durum maddi delillerin kaybına, beyanın içeriğinde değişikliklere yol açabileceği gibi çocukta travmanın tekrar tekrar yaşanmasına zemin oluşturmaktaydı²⁴.

ÇİM'den sonra ise; cinsel istismara uğradığı düşünülen çocuk ve ergen hakkında ivedilikle Cumhuriyet Başsavcılıklarına ya da kolluk güçlerine bildirimde bulunulur. Bildirim, mağdurun kendisi ve ailesi tarafından doğrudan yapılabileceği gibi sağlık mensupları, öğretmenler, kolluk kuvvetleri tarafından da yapılabilir. Kamu görevlilerince yapılacak bildirimlerde istismarı düşündürülen bilgi, belge ve raporlar eklenebilir. Bildirim sonrası ilgili Cumhuriyet Başsavcısının talimatı ile mağdur çocuk, kolluk kuvvetleri tarafından sivil ekip ve sivil araç ile ÇİM'e getirilir. Bu süreçte çocuğa olay ile ilgili detaylı soru sormaktan kaçınılması gerekir. ÇİM'de mağdur çocuk, adli görüşmeci tarafından karşılanır, ÇİM kayıt defterine kayıt oluşturulur ve barodan avukat talebinde bulunulur. Mağdur çocuk yaşına uygun olarak düzenlenen bekleme odasına alınarak olay ile ilgili ön görüşmeye alınır. Ön görüşmenin amacı, adli görüşmeci ile çocuğun tanışması, iletişim kurması, çocuğun yeme-içme, tuvalet gibi primer ihtiyaçlarının giderilmesidir. Adli görüşmeci ile mağdur arasında bir yandan güven bağı kurulurken diğer yandan çocuğun gelişim özelliklerinin değerlendirilmesi ön görüşmenin bir başka amacıdır. Bu süreçte olay hakkında genel bir fikir sahibi olunarak, çocuğun adli görüşmeye hazırlanması sağlanır²⁵. Mağdur çocuk adli görüşme odasında iken aynalı izlem odasında; cumhuriyet savcısı, zabıt kâtabi, mağdurun avukatı ve Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü temsilcisi yer almaktadır. Adli görüşme esnasında ek soru sorulmak istenirse, merkezlerin kendi teknik donanımına göre, sözlü ya da yazılı olarak sorular adli görüşmeciye iletilmektedir. Adli görüşmede mağdur çocukla; şüphelinin kim olduğu, istismar biçimi, sıklığı gibi detaylar en ince ayrıntısına kadar mağdurun yaşı dikkate alınacak şekilde konuşulur²⁶. Adli görüşme tamamlandıktan sonra görüşmeye katılanlar huzurunda ifade tutanağı oluşturulmaktadır²⁷. Görüşme sonrasında gerek duyulması halinde çocuğun psikiyatrik ve adli muayenesinin yapılması için süreç başlatılmakta, bu süreçte çocuğun ihtiyaçlarına yönelik (eğitim,

²⁴ Kök (n 10).

²⁵ Bağ and Aşen (n 11)

²⁶ Orhan ve diğerleri (n 13)

²⁷ Bilginer ve Çalışkan (n 12)

sağlık, bakım vb.) tedbirler alınabilmektedir. Merkezde bulunan aile görüşmecisi, varsa mağdur çocuğun ebeveyni veya yakınıyla aile görüşmesi yapmaktadır. Yapılan tüm görüşmeler raporlandırılarak adli görüşme kayıtlarıyla birlikte cumhuriyet savcılığına sunulmaktadır. Yapılan tüm görüşmeler gizlilik ilkelerine bağlı kalınarak ve çocuğun üstün yararı ilkesi gözetilerek gerçekleştirilmektedir.

Ülkemizde ÇİM'lerin yaygınlaştırılma çabaları devam etse de uygulamada adli tıp hekimi, çocuk ve ergen psikiyatristi ve adli görüşmeci sayısının yetersiz olması, teknik donanım yetersizlikleri gibi sebepler verilen hizmetin istenen düzeyde sunulmasına neden olmaktadır²⁸. Ayrıca merkezin işleyişine yönelik hazırlanmış merkeze özgü bir mevzuat olmaması uygulamada farklılıkların oluşmasına neden olmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırmada bir konuda yoğun deneyimleri olan bireylerin o konuya ilişkin görüşlerini derinlemesine inceleme olanağı sağlayan ve nitel araştırma modellerinden biri olan temel nitel araştırma deseni tercih edilmiştir²⁹. Temel nitel araştırmalarda araştırmacı, katılımcıların bir konuya ilişkin kişisel deneyimlerini nasıl değerlendirdiklerine ve anlam yüklediklerine odaklanır. Veriler gözlem, görüşme ya da belgelere ulaşma yoluyla toplanmakta ve verinin uygunluğuna göre tekrar eden örüntülerin kategorize edilmesi ve temalar altında adlandırılması söz konusudur³⁰. Nitel araştırmanın betimsel metodu kullanılarak çalışmanın yapıldığı Sakarya ilinde ÇİM öncesi ve sonrası merkezin işlevselliğiyle ilgili olgular belirlenmiş, ortaya çıkan sonuçlar yorumlayıcı yaklaşımla açıklanmıştır.

Çalışma Grubunun Özellikleri

Bu araştırmada, çocuğa yönelik cinsel istismar vakalarının hem ÇİM öncesi hem de ÇİM sonrası uygulamayı bilen ve bizzat deneyimlemiş olan cumhuriyet savcısı, avukat ve polis görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma grubunu Sakarya Adliyesi'nde görev alan 5 cumhuriyet savcısı, Sakarya Barosu'na kayıtlı 5 avukat ve Sakarya İl Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Amirliği'ne bağlı çalışan 5 polis memuru oluşturmaktadır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çocuk ihmal ve istismarının tıbbi ayağında yer alan Adli Tıp Uzmanı, Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı, Genel Cerrahi Uzmanı, Çocuk ve Ergen Ruh Sağ-

²⁸ Yüksel ve diğerleri (n 15)

²⁹ C Glesne and A Peshkin, 'Becoming Qualitative Researchers. New York: White Plains. Horner, G., & Zeno, R.(2018). Child Sexual Abuse Perpetrators: What Forensic Nurses Need to Know' (1992) 14 Journal of Forensic Nursing 206.

³⁰ Sharan B Merriam, 'Nitел Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (3. Baskıdan Çeviri)' [2013] Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

lığı ve Hastalıkları Uzmanı unvanlı personel tarafından süreç değerlendirmesi yapılmamıştır. Bunun yanında Aile ve Sosyal Hizmetler kurumu personeli ile görüşme sağlanamamıştır. Bu anlamda tıbbi ve sosyal hizmet ayağında ÇİM'in öncesi ve sonrası işlevselliğinin değerlendirilmesi yapılamamıştır.

Verilerin Elde Edilmesi

3 katılımcı grup için öncelikle 5 kişiyle pilot çalışma yapılarak görüşme sorularının etkinliği, açıklığı ve anlaşılabilir olup olmadığı üzerinde çalışılmıştır. Görüşme sorularına son hali verildikten sonra geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların görev yaptıkları kurumlardan gerekli izinler alındıktan sonra mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan sözlü bilgilendirilmiş onam alınarak, yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler kayda alınmış ve word ortamına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler nitel araştırmalarda kullanılan MAXQDA V.12 programında analiz edilmiştir. Veriler tematik alanlara göre gruplandırılarak analiz edilmiştir. Veriler defalarca okunmuş çeşitli temalar altında defalarca gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmalar belirli temalar altında birleştirilmiş, yapılan analizler sonrası ÇİM'e dair olgular yorumlanarak tartışılmıştır.

Bu çalışmanın etik izni, Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulunun 02.03.2022 tarihli ve 43 sayılı toplantısında alınan "24" nolu kararı ile onaylanmıştır.

BULGULAR

Yapılan görüşmeler ışığında ÇİM'de çalışan cumhuriyet savcıları, emniyet personelleri ve avukatlardan edinilen bulgular ÇİM kurulmadan önceki süreçler ve merkezin işlevlerine yönelik söylemler olmak üzere iki genel tematik alan altında incelenmiştir. Katılımcıların sosyodemografik bilgileri saklı kalmak üzere kaç yıldır meslek elemanı olarak çalıştıklarına ilişkin bilgilerden yola çıkılmıştır. Çocukluk çağı cinsel istismarında ulusal mevzuattaki gelişmelerle birlikte adalet mensupları ve emniyet mensuplarının yaklaşımlarının "çocuk odaklı" bir perspektifte ilerlemesinde yaşananlar ÇİM öncesi / ÇİM sonrası olarak ayrılmaktadır.

1. ÇİM Öncesi Süreçlere İlişkin Söylemler

ÇİM'in kuruluşu ve yaygınlaşmasıyla birlikte gerek yasal zeminde gerekse cinsel istismara bakış açısında önemli gelişmeler yaşanmıştır. ÇİM'in işleyiş ve fonksiyonunun önemi, cinsel istismar vakalarının disiplinlerarası bir zeminde ele alınması ve çocuk odaklı bir sistemin varlığı ile daha çok ön plana çıkmıştır. ÇİM öncesindeki süreçlerde aktif olarak görev yapan avukat, polis ve savcılarının söylemleri ile bu fark daha iyi anlaşılacaktır. Buna ilişkin bulgular bu başlık altında gösterilmiştir.

Yapılan görüşmelerde, ÇİM kurulmadan önce, cinsel istismar mağduru olan çocuklarla görüşme yapılırken çocuğun içinde bulunduğu durum göz önüne alınmadan ve gizlilik ilkesi göz ardı edilerek görüşme yapıldığı vurgulanmıştır. Bu görüşmenin amacı; mağdur olan çocuktan “ifade” almaktır. Adli sürecin başlamasıyla birlikte çocukların ifadesine başvurulmakta ancak bu süreç oldukça örseleyici bir sistem içerisinde yürütülmektedir.

ÇİM kurulmadan önce çocukla görüşmelerde psikolog, çocuk gelişim uzmanı, sosyal hizmet uzmanı ya da çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanının bulunmadığı tespit edilmiştir. Çocuğun ifadesi alındıktan sonra bunun yazıya aktarımında doğru bir aktarımın olmadığı, çocukla doğru iletişim yolları ile görüşülmediği, aydınlatıcı bilgilerin verilmemesi ve onamın alınmadığı tespit edilmiştir. Bu süreç elbette çocuk odaklı değil, bürokratik süreçlerin sürekliliğine odaklı bir süreçtir. Ancak travma mağduru bir çocukla görüşürken bunun kayıt altına alınması gerekliliği çocuğun psikolojik konumunu arka plana itmektedir. Bunu mesleğinin 21. yılında olan bir avukat şu şekilde ifade etmiştir:

“Uzman yoktu, rehber öğretmenler gönülsüz geliyordu. Görüntü ile kayıt alınmıyordu. İfade alınan oda gizlilik açısından uygun değildi. İfade yazıya doğru aktarılmıyordu, bu yüzden çelişkili oluyordu.”(A4,21)

Cinsel istismar mağduru çocuklarla yapılan görüşmelerde suçun niteliğine yönelik soruların çocukların gelişim dönemleri göz önünde bulundurulmadan doğrudan sorulduğu, aynı durumun ifade alındıktan sonra muayene esnasında ve mahkemelerde defalarca tekrarının yaşandığı tespit edilmiştir.

ÇİM öncesinde çocukların ifadesi, bulunulan ilin emniyet müdürlüklerindeki çocuk şube birimlerinde alınmaktaydı. Burada bulunan kolluk personellerinin ifade beyanında çocuklara duygusal yaklaşma, çocukla fiziksel temasta bulunma, çocuğa acıdığını belli etme gibi duygusal reaksiyonlarda bulunduğu ifade edilmiştir. ÇİM öncesi yapılan görüşmelerde, çocuktan ifade alınması bu konunun teknik bir açıdan ele alındığını gösterse de kolluk personelinin profesyonellikten uzak olduğu söylenebilir.

“.. Özel bir eğitimleri yoktu. Kolluk personeli duygusal tepki veriyordu. Çocuk savcılığı yoktu. İfadeyi alacak profesyonelle ihtiyaç vardı. İfadeyi alan kişi fiziksel temas kuruyordu. Yüz hareketleriyle çocuğa acıdiklarını gösteriyorlardı.”(A5,21)

Emniyet personelleri çocukla ön görüşme yaptıktan sonra savcıya bilgi verdiklerini, bu sırada çocuğun bekletildiğini, sonrasında savcı talimatı üzerine çocuktan ifade aldıklarını belirtmiştir. Bu ifadeyi alırken Aile Bakanlığı'nın il müdürlükle-

rinden uzman profesyonellere ihtiyaç duyulduğu ancak uzmanların temin edilemediği anlaşılmaktadır.

“Cumhuriyet savcısı talimatı ile ifadeleri alıyorduk. Nitelikli/niteliksiz olay ayrımı yapılmıyordu. Eskiden kamera yoktu. Avukat hazır oluyordu. Uzman kişi aile il müdürlüğünden geliyordu ama çocuğa doğrudan soru sormuyorlardı. Niteliksiz olaylarda meslek elemanı bulunmuyordu. Bazı savcılar ifadeyi kendisi almak istiyordu. Konuya dair önceleri özel bir eğitimimiz yoktu.”(P2, 15)

“Mağdur geldiğinde ön görüşme yapıyordum. Savcıya durumu izah ediyordum. Savcı talimatı ile avukat eşliğinde psikolog veya sosyal çalışmacı ile artık kimi bulursak görüntülü olarak tarafımızca ifade alınıyordu. Daimî meslek elemanı bulunmuyordu. Aile müdürlüğünden temin etmeye çalışırdık. Benim özel eğitimim vardı. Çocuğun cinsel istismarı suçunu araştırma temel eğitimi isminde bir eğitim almıştım.”(P5, 12)

Çocuğa yönelik cinsel istismara ilişkin çalışmaların önemli bir yönü, bu sahada görev yapan tüm çalışanlara yönelik farkındalık kazandırmak, bilgilendirmek ve en önemlisi mağdur çocuğu anlamak olmuştur. Hizmet içi eğitimler alan kolluk ve adalet personelleri ÇİM'ler yaygınlaşmadan önce bunun bir eksiklik olduğunun altını çizmektedir.

“...Emniyet tarafından ‘çocuk cinsel istismar suçları araştırma eğitimi’ gibi bir eğitim verilmişti. Ben eğitim aldım. Avukatlar görüşmeye katılıyorlardı. Ancak ifadeye girmeden önce bazı avukatlar her şeyi anlattırıyorlardı çocuğa.”(P3,15)

Tablo 1. ÇİM Öncesi İfade Alan Polis ve Savcılarda Çocukla Görüşme Eğitimi

Meslek	Katılımcı	ÇİM Öncesi Çocukla Görüşme
Savcı	S1	Aldığımız özel bir eğitim yoktu.
	S2	Özel bir eğitim alınmamıştı.
	S3	Konu ile ilgili eğitim alınmamıştı.
	S4	Çocukların cinsel istismarıyla ilgili bir eğitim falan almadık.
	S5	Özel eğitim almamıştık. Mağdur sağır ve dilsiz ise, sağır ve dilsizler okulundan bir öğretmen ile birlikte ifadeye giriyorduk.

Meslek Katılımcı ÇİM Öncesi Çocukla Görüşme

Polis	P1	Özel bir eğitim almadık, sonradan cinsel istismarla ilgili kurslar oldu.
	P2	Konuya dair önceleri özel bir eğitimimiz yoktu.
	P3	Emniyet tarafından çocuk cinsel istismar suçları araştırma eğitimi gibi bir eğitim verilmişti. Ben eğitim aldım.
	P4	Eğitim alınmamıştı.
	P5	Benim özel eğitimim vardı. Çocuğun cinsel istismarı suçunu araştırma temel eğitimi isminde bir eğitim almıştım.

İfadelerde çocukla görüşmelerde eğitim alan iki polis memuru bulunmaktadır (P3 ve P5). Cumhuriyet savcılarının ise konu ile ilgili herhangi bir eğitimden geçmediği anlaşılmaktadır. Cumhuriyet savcıları ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, çocuğun cinsel istismarında doğrudan suç teşkil eden hususlara ve suçun niteliğine odaklı bir görüşme yapıldığını ortaya koymaktadır. Mağdur çocuğun içinde bulunduğu psikososyal durumun göz önünde bulundurulmaması ÇİM'e duyulan ihtiyacı ortaya koymuştur.

ÇİM'ler yaygınlaşmadan önce mağdur çocukların ifadesi alınırken çocukların psikolojik durumlarına ilişkin adalet ve kolluk personellerinin söylemleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. ÇİM Öncesindeki Süreçte Çocukların Psikolojik Durumu

Meslek	Katılımcı	ÇİM Öncesinde Çocukların Psikolojik Durumları
Avukat	A1	Şok halini anımsatan, kendini sağlıklı iletişime kapatan, çekingen halleri oluyordu.
	A2	Korkma, çekinme gibi hisleri fazlasıyla yaşamaktaydı.
	A3	Çok korkuyordu, kendisini rahat ifade edemiyordu.
	A4	Korkmuş ve tedirgin, kendisini suçlu gibi hissediyordu, polis onu suçlayacakmış gibi hissediyordu.
	A5	Konuşmakta güçlük çekiyordu.
Polis	P1	Çoğunlukla çocuklar tedirgin ve korkmuş oluyordu.
	P2	Çocuklar tedirgin, ürkmüş ve korkmuş oluyorlardı. Güvensizlik duyuyorlardı. Suçluluk psikolojine girdiklerini gördüm.
	P3	Çocuklar tedirgin ve korkmuş oluyordu. Gelmeden çocuklar birden fazla kez olayı anlatıyorlardı.
	P4	Çocuklar tedirgin, korkmuş ve utanmış oluyorlardı. Genel olarak rahat değillerdi.
	P5	İlk kez gelen çocuklar çekingen, tedirgin, utangaç ve korkmuş oluyorlardı.

Meslek Katılımcı ÇİM Öncesinde Çocukların Psikolojik Durumları

Savcı	S1	Çocuk yapmacık olmuyordu, savcıya her şeyi söylemeliyim diye düşünüyordu.
	S2	Çocuklar rahat değillerdi.
	S3	Savcı odasında çocuklar kendisini ifade edemezlerdi. Korkarlar, endişeli olurlardı. Resmi kurum havası vardı.
	S4	Tedirgin olanlar elbette vardı.
	S5	Çocuklar genelde rahat değillerdi, utangaç, tedirgin veya korkmuş olabiliyorlardı.

Katılımcılar çocukların psikolojik durumunu çoğunlukla “korkmuş, tedirgin, utangaç, çekingen” olarak tanımlamıştır. ÇİM’ler kurulmadan önce cinsel istismar mağduru olan çocukların ifadesi alınırken çocuğun bu konuda konuşması beklenirken kendilerini rahat ifade edemedikleri ortaya çıkmaktadır. İfade alınan odaların (resmi kurum odaları, emniyet çocuk şube birimi ya da savcılık) çocukların kendilerini rahat hissetmeleri için uygun olmaması, kolluk personelinin çocuğa yaklaşımı (çocuğa konuşması için yapılan baskı), ilk kez polis ya da savcı ile karşılaşan çocuklar için oldukça örseleyicidir.

İfadeyi alan savcı ya da polisin iş yoğunluğu ve çalışma temposu cinsel istismar mağduru çocukla görüşmeye sirayet etmektedir. Bununla ilgili bir cumhuriyet savcısı durumu şöyle vurgulamıştır:

“Cinsel istismara ilişkin konuları tam anlatamıyorlardı. Savcının o günkü ruh hali önemliydi. Mesela yarım saat önce cinayet ifadesi alıyorduk, sonra cinsel istismar ifadesi alınca çok da iyi olmuyordu.”(S5,34)

Çocuklar ÇİM öncesinde ifadeleri alınırken personellerin bu yaklaşımından dolayı mağdur konumda olmalarına rağmen suçlu hissetmeye eğilimli olabilmektedir.

“Hali bitap bir şekilde kapı kapı dolaştırılıyorlardı. Rapora götürüldüğünde de azarlanan çocukları görmüştüm.”(A4,21)

Personellerin ifade alırken cinsel istismar mağduru çocuğun yaşadığı travmatik durumu göz ardı edip çocukla uygun olmayan şekilde iletişim kurdukları anlaşılmaktadır. Gerek profesyonelleşmenin eksikliği gerekse bürokratik zincirin getirdiği yorgunluk bu sahada çalışan personellerin ve istismara uğrayan çocukların sorunlarını çözümsüz bırakan sistemin göstergeleridir.

ÇİM sistemi henüz yaygınlaşmamış iken cinsel istismara maruz kalan çocuklarla ilgili davalarda yürütülen kovuşturma ve soruşturma sürecinde avukat, polis ve savcıların çocuklara sorulması beklenen soruları nasıl sorması gerektiğini bilmemesi, ifadelerin doğru bir şekilde aktarılmaması, çocuktan net bir beyan alamaması, çocuğun tıbbi muayenesinde herhangi bir uzmanın bulunmaması sorunları

yaşanmaktadır. Çocuğun beyanına inanılmaması, konuşmaya çekinmesi durumunda ifadeyi alan kolluk personelinin ne yapacağını bilememesi, çocuğa sorulan soruların yönlendirici olması, ifadelerin olduğu şekliyle değil teknik bir dil ile yazıya aktarımı, özellikle cinsel istismarın oluş şekline yönelik sorularda ifadeyi alan kişinin ve çocuğun konuşmakta zorlanması, herhangi bir ön görüşme yapılmaksızın çocukla yaşanan travmanın konuşulmasında ifadeyi alan personellerin iletişim becerileri bakımından uzman psikolog, sosyal hizmet uzmanı, rehber öğretmen, çocuk gelişim uzmanları gibi meslek elemanlarına ihtiyaç duydukları görülmüştür.

“Özellikle cinsel istismarın oluş şekline ilişkin soruları sormaktan çekinirdim. Kızlar anlatmaya çekiniyorlardı. Konuşmak istemezlerdi. Eğer konuşmak istemezler ise sosyal çalışmacılardan psikologlardan yardım alıyorduk.”(P3, 15)

“Çocuğa her şeyi soramıyorduk, cevap verirken utanabiliyordu. Cinsellik ile ilgili soruları sorarken biz de çekiniyorduk. İfadelerde kadın polis memuru bulundurmaya gayret ediyorduk. Bulabilirsek psikolog veya sosyal çalışmacı ifadelere katılıyordu.” (P4,25)

Çocuktan yaşananları anlatması üzerine sorulan sorularda kadın zabıt kâtibi, kadın polis gibi kadın personeller aracılığıyla soruları yönlendirdikleri saptanmıştır.

“Çocuğa inanmıyorlardı. Çocuk eğer kendini kitlerse ve konuşmaktan çekinirse ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Uzmanın herhangi bir iletişimi yoktu. Sorulan sorular yönlendirici sorulardı.”(A4,21)

Çocuklar ifadeleri alınırken konuşmakta zorlandıkları takdirde psikiyatri kliniğine gönderilmekte, bir rapor alınması gerekliliğinden hareketle psikiyatrik muayeneye tabi tutulmaktadır. Bunu cumhuriyet savcısı şöyle ifade etmiştir;

“İfade alınırken sadece sözel sorular sorulurdu. Çocuk bazen anlatamazdı, doğrudan sorulurdu. Kendini ifade edemeyen çocukları çocuk psikiyatrisine sevk ederdik. Doktor raporu aldırırđık. Beyanlarına itibar edilebilir ve kendisini ifade edebiliyor ise tekrardan dinlerdik. Akıl sağlığı ile ilgili sıkıntı var ise yine doktora sevk ediyorduk.” (S3,26)

İstismar mağđuru çocuğun bu süreçte kendisini ifade edememesi nedeni ile doktora sevkii ikincil travmaya ve çocuğun içsel etiketlenmesine neden olabilecek bir eylemdir. Travma mağđuru çocuklarla çalışmada yeterli eğitimin alınmaması ve gerekli profesyonel meslek elemanlarının süreçte yer almaması sonucu çocuğun defalarca örselendiği anlaşılmaktadır. Nitekim çocuğun beyanına inanılmaması ve korku altında cevap vermesi beklentisi sonucunda zaten mağđur olan çocuk tekrar mağđur konumuna düşmekte ve süreç sağlıklı şekilde yürütölmemektedir.

Tablo 3. ÇİM Öncesi Soruşturma ve Kovuşturma Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar

Meslek	Katılımcı	ÇİM Öncesi Süreçte Yaşanan Sorunlar
Polis	P1	Soru sorarken zorluk yaşıyorduk.
	P2	Çoğunlukla rahatsız oluyorlardı.
	P3	Konuşmak istemezlerdi.
	P4	Çocuğa her şeyi soramıyorduk, cevap verirken utanabiliyordu
	P5	Biz tecrübesizken cinsellikle ilgili sorularda çekiniyorduk.
Savcı	S1	Engelli ve yaşı küçük çocukların ifadelerinde zorlanıyorduk.
	S2	Bayan zabıt kâtibi ve bayan polis vasıtasıyla soruları yönlendiriyorduk.
	S3	Çocuk bazen anlatamazdı, soru doğrudan sorulurdu.
	S4	Cinsel ilişki ve cinsel eylem farkını bilemediklerinden soru sorarak eylemi ortaya koymaya çalışırdık.
	S5	Çocuğun yaşına göre soru sormakta zorlanıyorduk.

Tablo 3'te ÇİM öncesinde cinsel istismar şüphesi olan çocukların ifadelerini almak üzere çocukla iletişim kuran polis memurlarının en çok zorlandıkları sorunun cinsel istismarın oluş şeklini öğrenmek üzere çocuğa bu soruyu yöneltmek ve sağlıklı bir cevap almak olduğu görülmektedir. Burada en çok vurgulanan noktanın çocukla iletişimde başka meslek elemanlarına ihtiyaç duyulması olduğu görülmüştür. Cumhuriyet savcılarını çocuğun yaşananları anlatamaması halinde bunun da tutanağa yazıldığını belirtmiş, sorunun çözümünü "kadın personeller" aracılığıyla iletişim kurarak bulmuş ve çocukla görüşmede çocuğun daha küçük yaşlarda olması halinde daha çok zorlandıklarını belirtmiştir.

ÇİM öncesinde soruşturma sürecinde polis ve savcılar cinsel istismar mağduru çocukların muayene işlemlerinde de yanında bulunmaktadır. Bu süreçle ilgili ifadeler Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. ÇİM Öncesinde Cinsel İstismar Mağduru Çocukların Muayene İşlemlerinde Yaşanan Sorunlar

Meslek	Katılımcı	ÇİM Öncesi Muayene Sürecine İlişkin İfadeler
Polis	P1	Uzun süre bekleyebiliyordu çocuk, hekimler kati rapor vermekten kaçınıyorlardı. Bu sefer çevre illerdeki hastanelere gidiliyordu. Bu süreçte çocuk oradan oraya sürükleniyordu.
	P2	Sıra beklerdik. Bu süreçte çocuk da biz de hastanede beklerdik. Hekim bulmakta zorlanırdık

Meslek Katılımcı ÇİM Öncesi Muayene Sürecine İlişkin İfadeler

Polis	P3	Hekimin yoğunluğuna göre bekleme süremiz değişiyordu.
	P4	Hastaneye bayan polis eşliğinde gidiliyordu. Mahkeme talimatı ile adli tıp hekimi olan yerlere giderdik.
	P5	Kati rapor vermekten çekinebiliyordu hekimler. Birden fazla kez çocuğun muayene yaptırılması durumları ile de karşılaştım.
Savcı	S1	Adli Tıp hekimi ya da psikiyatri hekimi çocuğu hastanede görüyordu.
	S2	Kadın doğum uzmanı ve adli tıp hekimine hastaneye gönderiyorduk.
	S3	Özellikle iç beden muayenesinde kadın doğum uzmanına gönderiyorduk. Adli tıp kurumu yoktu ve yeni başladığında da ise çok yaygın değildi.
	S4	İç beden muayenesi için adli tıp hekimine gönderilirdi. Beyanlarına itibar edilip edilemeyeceğine ilişkin görüş için uzmana yönlendiriliyordu.
	S5	Adli tıp hekimi varsa adli tıp hekimine yoksa kadın doğum uzmanı veya genel cerraha talimat ile çocukları sevk ederdik. Gerek görülürse çocuk psikiyatri hekimine de gönderiliyordu.

Cinsel istismara maruz kalan çocuklar tıbbi muayenelerinin yapılması için hastanelere götürülmekteydi. Adli tıp hekiminin bulunmadığı durumlarda kadın hastalıkları ve doğum ve/veya genel cerrahi kliniklerine polis memurları eşliğinde götürülerek muayenesi yapılmakta, burada tıbbi bulguları içeren bir rapor alınması gerekmektedir. Bu süreç ÇİM'in oluşturduğu sistemden önce çocuk için yorucu ve zorlayıcı olmaktadır. Yapılan görüşmelerde muayene işlemleriyle ilgili polis ve savcılar, sürecin çocuklar açısından sağlıklı olmadığını, klinik bulgu raporunun (kati rapor) alınmadığı durumlarda işlemler için farklı birimlere, farklı hastanelere ve farklı illere çocukla beraber gidildiğini, çocukların beden ve ruh sağlığının durumu ile ilgili de rapor alındığını ifade etmiştir. Bu süreçte çocukların muayenelerinin çocuk açısından oldukça zorlayıcı olduğu görülmektedir.

“Savcı talimatı ile vajinal muayene için kadın doğum uzmanına; fiali livata için genel cerrah uzmanına gidiliyordu.”(P3)

Katılımcılar hekimlerin kati rapor vermekten çekindiklerini belirtmiş ancak bunun nedenleri üzerinde durmamıştır. Çocukların tekrar tekrar muayene edilmesi hem soruşturma sürecini yavaşlatması hem de mağdur çocuğun örselenmesi bakımından sorun teşkil etmektedir.

“...Adli tıp hekimi eskiden yoktu ya da bu kadar yaygın değildi. Mahkeme talimatı ile adli tıp hekimi olan yerlere giderdik. Bizim bölge genellikle İstanbul'a bağlıydı. Çok kere İstanbul'a gittik mağdur çocukla. Çocuk bu şekilde örseleniyordu.”(P4)

Muayene işlemlerinde mağdur çocukları travmatik stres ile karşı karşıya bırakan bir diğer unsur da çocukların farklı illerdeki hastanelere sevkini yapılması olarak karşımıza çıkmaktadır. ÇİM'ler yaygınlaşmadan önce yapılan soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığı açısından oldukça yıpratıcı olduğu söylenebilir. Bu süreçlerde görev alan personellerin mesleki deneyimleri de göstermektedir ki çocuk odaklı bir sistemin varlığına ihtiyaç duyulmuş, gerek çocuğun öyküsü alınırken tekrar örselenmesinin önüne geçilmesi gerek bu alanda çalışan meslek elemanlarının bilinçli bir uygulama gerçekleştirilmesi bakımından çok fonksiyonlu bir merkez olarak ÇİM kurulmuştur. ÇİM'lerin günümüzdeki işleyişinde de bazı sorunlar yaşanmaktadır ancak avukat, polis ve savcıların söylemleri ile ÇİM'in işleyiş ve fonksiyonları çocuğun yüksek yararı gereği oldukça önemli bir noktada durmaktadır.

2. ÇİM'lerin İşleyişi ve Fonksiyonlarına İlişkin Söylemler

Tablo 5. ÇİM'lerin Fonksiyonlarına İlişkin Düşünceler

Katılımcı	Çalışma Yılı	ÇİM'lerin Fonksiyonları
A1	11	Nitelikli ve tam ifade, zarar almadan en doğru şekilde, varlığı zaruri bir merkez. Psikoloji biliminden maksimum düzeyde yararlanılmalı.
A2	9	Çocuğun psikolojisi açısından çok önemli. Çocuğun ortama ve ifadeye hazırlanma süreci çok iyi yönetiliyor.
A3	16	Çocuk kendini korkmadan çekinmeden ifade ediyor.
A4	21	Resmi kıyafetin olmaması, çocukla ilgilenilmesi, çocuğun tek sefer dinleniyor olması iyi.
A5	21	Daha profesyonel, ötekileştirilme yok. 2005'ten sonra gelinen nokta olumlu.
P1	19	Daha sağlıklı ifade alınıyor ve ifadedeki hatalar daha azaldı. Şubelerde personel sıkıntısı yaşıyorduk, artık ifadeye girmiyoruz.
P2	15	Omzumuzdaki yük %70-80 azaldı. Muayenelerde sıra bekleme durumu kalmadı.
P3	15	Mağdur çocuğun işlemleri daha hızlı ilerlemeye başladı, alınan kararlar ve gerekli talimatlar daha hızlı verilebiliyor.
P4	25	Savcıların ifadeye girmesi daha iyi oldu.
P5	12	Çocuk hakkında alınacak tedbirler, kararlar, daha hızlı gerçekleştiriliyor.
S1	10	Her kurumu temsilen bir yetkilinin burada bulunması ve çocuğun üstün yararının gözetilmesi çok iyi.

Katılımcı	Çalışma Yılı	ÇİM'lerin Fonksiyonları
S2	24	Olumlu.
S3	26	Pozitif yönleri çok fazla.
S4	13	Her vakanın raporlandırılması olayları değerlendirmemizi kolaylaştırıyor.
S5	34	Çocuklar için çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Çocuklar rahatlıkla kendilerini ifade edebiliyorlar. Ayrıca aileleri ile de görüşülüyor.

Katılımcıların ÇİM'lerin işleyiş ve fonksiyonlarına ilişkin düşüncelerine bakıldığında eksik ve yanlış yönleriyle birlikte genel olarak olumlu bir yaklaşım sergiledikleri görülmüştür. ÇİM'lerin varlığına yönelik söylemler “çok faydalı, pozitif yönü fazla, olumlu, güvenilir, daha hızlı, daha sağlıklı, varlığı zaruri, nitelikli” sözcükleri ile ifade edilmiştir. Katılımcılar hem çocuk (çocukların kendilerini daha rahat ifade etmeleri) hem de sistem (ifadelerin daha güvenilir ve hızlı alınabiliyor olması) bakımından ÇİM'lerin daha sağlıklı bir ortam olduğunu ifade etmiştir. Alınan kararların ve gerekli talimatların daha hızlı verilmesi çocuklar için daha az öreseyici olarak ifade edilmiştir. Çocukların tekrar ifadeye çağrılmasının önüne geçilmesi, savcılarının ifadede bizzat bulunmasıyla tekrar ifade alınma gerekliliğinin duyulmaması, aynı zamanda aileleri ile de bu ortamda görüşülebiliyor olması adli görüşmelerin avantaj sağlayan yönleri olarak vurgulanmıştır.

ÇİM'de çalışan personellerin uzman kişilerden oluşması ÇİM'in bir diğer önemli işlevi olarak görülmüştür.

“Çocukların ifadesinden önce ihtiyaçlarına yönelik sorular soruluyor. Çocuk kendisini güvende hissediyor, kendisini rahat rahat ifade ediyor. Meslek elemanları çocuğun dilinden daha iyi anlıyor.” (P4)

Meslek elemanlarının yanı sıra cumhuriyet savcılarının bizzat adli görüşmede (ifade alınırken) bulunmasının çocuk için alınacak tedbirler açısından önemi vurgulanmıştır. Bununla ilgili ifadeler Tablo 6'daki gibidir:

Tablo 6. Adli Görüşmelerde Cumhuriyet Savcılarının Bulunmasına İlişkin Düşünceler

Katılımcı	Adli görüşmede savcılarının bulunmasına ilişkin düşünceler
P1	Savcı bizzat ifadeye eşlik ediyor. Daha sağlıklı ifade alınıyor ve ifadedeki hatalar daha azaldı.
P2	ÇİM'de ifadeye doğrudan savcının ve kâtibin eşlik etmesi çok iyi oldu. Bizim tarafımızdan alınan ifadeler mahkeme aşamasında bozulabiliyordu. Savcının aldığı ifadeler daha sağlıklı oluyor. Ayrıca savcının çocuğu ve ailesini gözlemlene şansı oluyor. İfade esnasındaki jest ve mimiklerine şahit olabiliyor.
P3	Savcının ifadelere bizzat katılmasıyla ifadelere eksikliklerin önüne geçildiğini düşünüyorum. İkincil örselenmelerini engelliyor.

Katılımcı Adli görüşmede savcılarının bulunmasına ilişkin düşünceler

P4	Savcıların ifadeye girmesi daha iyi oldu. Soruşturma ve kovuşturma aşamalarında ifadeler usulüne uygun olmadığı gerekçesiyle bozuluyordu. Savcının katıldığı ifadeler daha güvenilir.
P5	Çocuk tekrardan ifadeye çağrılabilirdi. Artık savcı bizzat ifadeye iştirak ediyor, ifadenin güvenilirliğini etkileyebiliyor. Çocuk hakkında alınacak tedbirler, kararlar, daha hızlı gerçekleştiriliyor.
S1	Her kurumu temsilen bir yetkilinin burada bulunması ve çocuğun üstün yararının gözetilmesi çok iyi.
S4	İfadesinde yalan söyleyip söylemediği hususunun belirtilmesi değerlendirilmemizi kolaylaştırıyor.

Adli görüşmelerde savcılarının bulunması, ifadelerin doğrulanması ve tekrarlanmaması açısından daha hızlı ve güvenilir olarak nitelendirilmiştir. ÇİM'lerin önemli bir fonksiyonu olarak tüm meslek mensuplarının tek bir merkezde bir araya gelmesi ile güvenli bir ortam oluşmuştur. Cinsel istismar şüphesi bulunan çocukla tekrar görüşme yapmaya gerek duyulmaması ile çocuğun ikincil örselenmesinin önüne geçilmiştir.

Tablo 7. ÇİM'lerin İşleyişinde Yaşanan Sorunlar

Katılımcı ÇİM işleyişine yönelik sorunlar

A2	Muayenede çocuğun bina dışına çıkarılmaması için daimî bir doktor lazım.
A4	Muayeneler aynı binada olmalı. Uzman hekimler olmalı.
A5	Format cümlelerle raporlar yazılmamalı. Çocuk sorularla yönlendirilmemeli. Denetlenebilir olmalı.
P1	Çocukların muayenesi ertesi güne kalabiliyor ya da ÇİM dışında yapılabiliyor.
P4	Psikiyatrik muayene ve iç beden muayeneleri de merkezin içinde yapılmalı.
S1	Savcı ve adli görüşmeci bağlantısı görüşme boyunca aktif olarak devam etmeli.
S2	Gerektiğinde duruşmalarda da kullanılmalı.
S3	ÇİM personelinin uzman kişilerden oluşması lazım.
S4	İfade alınırken adli görüşmeciyi yönlendirmek için ortak bir ekran oluşturulabilir. Sorular bu ekran vasıtasıyla uzmana sordurulabilir.
S5	UYAP entegrasyonunun yapılması gerekiyor.

ÇİM'lerde yaşanan sorunlar katılımcıların söylemleri doğrultusunda muayene prosedürüne, adli görüşme uygulamasına ve ÇİM'de görev yapan personeller ve yasal sisteme yönelik sorunlar olarak sınıflandırılabilir.

Cinsel istismar şüphesiyle merkeze gelen çocukların bedensel ve psikiyatrik muayenelerinin ÇİM ortamında yapılmaması, çocuğun bina dışına çıkarılması ve polikliniklerde muayene sıraları nedeniyle ertesi güne kalması sistemi yavaşlatmakta ve çocukların iyilik hali açısından olumsuz olarak görülmektedir. Çocukların kendilerini ifade edip edemeyeceğine ilişkin kanaat oluştuktan sonra beyanlarının alınması gerekliliği vurgulanmış, bunun için bina dışında değil, merkezde çocuk psikiyatristlerinin daimî olarak görevlendirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Çocuklarla yapılan adli görüşme sonrasında sağlık durumunun takip edilmesi ve tedavisinin hemen planlanması gerekmektedir.

Çocukların ifadeleri alınırken sorulan soruların yönlendirici olmaması ve ifadelerde hiçbir boşluğun kalmaması gerekmektedir. Adli görüşmeci ile kulaklıklar aracılığıyla anlık iletişimin olması gerekmekte, savcı ile adli görüşmeci bağlantısı görüşme boyunca aktif olarak devam etmelidir. Görüşmelerde ara verilmesi, çocukların dikkatinin dağılmasına neden olmaktadır. Katılımcılar tarafından görüşme esnasında sürekli iletişimin olması için monitörlerin kullanılabilmesi, sorulması istenen soruların bu ekran aracılığıyla adli görüşmeciye sordurulabileceği belirtilmiştir. Ayrıca adli görüşme raporlarında kullanılan ifadelerin kalıplaşmış format cümle formunda olmaması gerekliliği belirtilmiş, rapor dilinin çocukların durumuna özgü olması gerektiği vurgulanmıştır.

“Kulaklıklar vasıtasıyla adli görüşmeciyle anlık iletişim kurulabil-meli. Yani savcı ve adli görüşmeci bağlantısı görüşme boyunca aktif olarak devam etmeli. Görüşmeye ara vermek çocuğun dikkatini dağıtabiliyor.”(S1)

Son olarak, ÇİM’e dair mevzuat eksikliği, iş ve işleyişe ilişkin yönetmeliklerin olmaması uygulamada bazı farklılıklara neden olmaktadır. Özellikle takdir yetkisinin cumhuriyet savcılarında bırakılmaması gerektiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra ÇİM’de görev yapan sağlık personellerinin adli görüşme eğitimleriyle birlikte Türk Ceza Kanunu’ndaki cinsel istismar suçlarına dair detaylı eğitimlere tabi olması gerekliliği ifade edilmiştir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda alınacak olan tedbirlerde adli tıp hekimlerinin aktif yetkinliklerinin olması da süreçte daha hızlı karar alınması için önerilmektedir. Yine adli görüşme raporlarının UYAP sistemine (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi) entegre edilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Böylece daha hızlı tedbir kararlarının çıkması beklenmektedir. Ayrıca adli görüşmenin kamera ile kayıt altına alınmasına rağmen gerektiğinde duruşmalarda da kullanılması gerekliliği ifade edilmiş ve ÇİM’lerin denetlenebilir merkezler olması vurgulanmıştır.

TARTIŞMA

Araştırma, cinsel istismar mağduru çocukların adli, tıbbi ve sosyal işlemlerinin tek merkezde yapılmasını, çocuğun tekrarlı travmatizasyonunu en aza indirilmesini hedefleyen ÇİM uygulamasını, adli işlemler ayağında çalışmış profesyoneller

üzerinden değerlendirmeyi amaçlamıştır.

“Çocuktan ifade alma” sürecinin ÇİM kurulmadan önce oldukça sancılı bir şekilde yürütüldüğü anlaşılmıştır. Edinilen bulgular soruşturma ve kovuşturma sisteminin cinsel istismar mağduru çocuklar için oldukça örseleyici, görevli personeller için yorucu ve bürokratik zincir için de yavaş bir sistem dahilinde olduğunu göstermiştir. Oysaki çocuk istismarı sorunu karşısında, çocuğun ve ailenin yaşadığı travmayı en aza indirmek, süreci en iyi şekilde yönetebilmek koordineli çalışmayı gerektirir³¹.

İstismarın tipine, sıklığına ve şiddetine göre çocukların kendilerini ifade etme şekilleri ve sergiledikleri davranışlar değişebilmektedir. Ayrıca fiziksel, zihinsel veya ruhsal engelli çocukların yaşına ve engel durumuna göre kendilerini ifade etme şekilleri de değişkenlik gösterebilmektedir³². Buna göre görüşmeyi yapan kişinin; çocuğun gelişimini, psikolojik özelliklerini ve travmanın çocuk üzerindeki etkilerini dikkate alarak çocuğun bu süreçte örselenmesini mümkün olan en üst düzeyde önleyebilme becerisine sahip olması beklenmektedir³³. Adli süreç içerisinde mağdurların görüşmelerinin hatasız ve eksiksiz bir şekilde tamamlanması gerek mağdur gerekse sanık açısından önemlidir³⁴. Başka bir deyişle, görüşmenin kalitesi gerek mağdurun hakları açısından gerekse sanıkların hakları açısından oldukça önemlidir³⁵. Çalışmamızda katılımcıların tamamına yakını, cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlere yönelik; iletişim teknikleri, çocuk ve ergen psikolojisi, ifade alma teknikleri gibi konularda özel bir eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, cinsel istismarın oluş şekline yönelik detaylı soruların, hem çocuk için hem ifadeyi alan kişi için oldukça zorlayıcı olduğu belirtilmiştir. Ülkemizde yayımlanan bir raporda, kolluk personelinin çocukla iletişim konusunda yeterli eğitime sahip olmadığı belirtilmiştir³⁶. Bir başka raporda, konusunda uzman olmayan kolluk personelinin (jandarma veya polis) ifade alırken sorduğu yanlış sorular neticesinde, travmatize olan mağdur çocukların olduğu belirtilmiştir³⁷. Başka bir çalışmada, hakim ve savcılar, okul öncesi çocuklar başta olmak

³¹ Christina L Shaffer and others ‘Child and Youth Advocacy Centres: A Change in Practice That Can Change a Lifetime’ (2018) Paediatrics and Child Health (Canada) 116.

³² Erdi Kanbaş, ‘Zihinsel Engelli Çocuklar ve Özellikleri’ <<https://www.zicev.org.tr/zihinsel-engelli-cocuklar-ve-ozelliklerimakale-1>> Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2022.

³³ Eylem Ümit Atılğan, Sedat Yağcıoğlu ve Yaşar Çavdar, ‘Çocuklarla Adli Görüşme için Rehber. Ankara: Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye’.

³⁴ Lindsay C Malloy and others, ‘Children’s Requests for Clarification in Investigative Interviews about Suspected Sexual Abuse’ (2015) 29 Applied Cognitive Psychology 323.

³⁵ Margaret-Ellen Pipe and others, ‘Do Case Outcomes Change When Investigative Interviewing Practices Change?’ (2013) Psychology, Public Policy, and Law 179.

³⁶ ‘Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Önlenmesi Raporu’ (2019).

³⁷ ‘Çocuk Hakları Komisyonu Çocuk İzlem Merkezleri Türkiye Raporu’ <<http://web.ebaro.web.tr/uploads/61/2015/cim%20tr.pdf>> Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2022.

üzere bütün yaş grubu cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerin ifadesini almakta zorlandıklarını belirtmişlerdir³⁸. Çalışmalardan edinilen bulgular, çalışmamızın bulgularını destekler niteliktedir. Çocukla görüşme yapan profesyonelin; çocuğu yönlendirmeden, yargılamadan, kişisel yorumunu katmadan görüşmeyi tamamlaması önemlidir³⁹. Mağdur vekilliği yapan ya da ilgili konuda adli süreçte yer alan tüm görevlilerin adli görüşme teknikleri ile ilgili eğitim almasının elzem olduğu vurgulanmıştır⁴⁰. Bir diğer bulduğumuz da katılımcıların tamamı, ÇİM’de yapılan görüşmelerin çocuk açısından olumlu, pozitif, daha profesyonel olduğu düşüncesindedir. Benzer desenli bir çalışmada katılımcıların çoğunluğu; ÇİM çalışanlarının deneyimleri ve eğitimleri nedeniyle daha küçük çocuklarla bile profesyonelce istismar öyküsünü alabildiklerini, doğru soruları sorabildiklerini ve cinsel istismar konusunda uzman olduklarını belirtmişlerdir⁴¹. Benzer desenli başka bir çalışmada, özellikle taşra bölgelerinde kollukta cinsel istismar konusunda eğitilmiş personel yetersizliğine ve en uygun ifade alma ortamının ÇİM olduğuna vurgu yapılmıştır⁴². ÇİM ile birlikte eğitilmiş personel boşluğunun doldurulduğu ve çocuğun beyanının daha sağlıklı alındığı söylenebilir.

Cinsel istismar mağduru çocukların ÇİM öncesi dönemde alınan ifadelerinde katılımcıların ortak görüşü, çocukların utandıkları⁴³, çekindikleri⁴⁴, korktukları⁴⁵ ve tedirgin⁴⁶ oldukları yönündedir. Yapılan çalışmalarda cinsel istismar mağduru çocuklarda gözlemlenen baskın duygu ve davranışın; korku, utanç, suçluluk duygusu, dikkat dağınıklığı, içe kapanma olduğu belirtilmiştir⁴⁷. Katılımcıların çocuklar üzerinde gözlemlendiği davranışların cinsel istismar mağduru çocuklarda

³⁸ Emelie Ernberg, Mikaela Magnusson and Sara Landström, ‘Prosecution of Child Sexual Abuse Cases Involving Preschool-Aged Children: A Study of Swedish Cases from 2010 to 2014’ (2018) *Journal of child sexual abuse* 832.

³⁹ Olga Themeli and Maria Panagiotaki, ‘Forensic Interviews with Children Victims of Sexual Abuse: The Role of the Counselling Psychologist’ (2014) *The European Journal of Counselling Psychology*.

⁴⁰ Alim Mert, ‘Çocuk İzlem Merkezlerinin İşleyişi Hakkında Genel Değerlendirme’ (2022) <http://www.sakaryabaru.org.tr/uploads/wo_4ffd326b4e19c71e3281d8e4aa32bdef.pdf> Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2022.

⁴¹ Bernie Sue Newman, Paul L Dannenfelser and Derek Pendleton, ‘Child Abuse Investigations: Reasons for Using Child Advocacy Centers and Suggestions for Improvement’ (2005) *Child and Adolescent Social Work Journal* 165.

⁴² Kök (n 10).

⁴³ Büber ve Oksal (n 5).

⁴⁴ Robyn Brunton and Rachel Dryer, ‘Child Sexual Abuse and Pregnancy: A Systematic Review of the Literature’ (2021) *Child Abuse & Neglect* 104802.

⁴⁵ Özkan Bilgin ve Aliye Mavili, ‘Kurum Bakımındaki Cinsel İstismar Mağduru Çocuklara İlişkin Bir Araştırma’ (2017) *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 105.

⁴⁶ Zekeriya Çalışkan ve Mehmet Sağlam, ‘Cinsel İstismar Mağduru Çocuklarla Çalışan Uzmanların Gözünden Mağdur Çocukların Özellikleri’ İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 6.

⁴⁷ Büber ve Oksal (n 5).

gözlemlenen davranışlarla uyumlu olduğu söylenebilir. Bunun yanında yaşanan cinsel istismarın çocuktaki etkilerine dair avukatlar ve polislerin farkındalık sahibi olduğu ancak bu süreci yönetemedikleri görülmektedir. Cinsel istismar mağduru çocuklara yönelik herhangi bir eğitim almamış olan personel, çocukların korktuğunu, tedirgin olduğunu ve utanç duyduklarını gözlemlese de bu durum karşısında, “kadın personel” aracılığıyla soruları yöneltmek, psikolog veya sosyal çalışmacı çağırarak gibi anlık ve geçici çözümler ürettiği görülmüştür. Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerle yapılan adli görüşme, özel bir beceri gerektirmektedir. Katılımcıların ortak görüşü, ÇİM ile birlikte mağdur çocuklarla yapılan ön görüşmenin, çocuğun ortama ve görüşmeciyeye alışması, korkmadan, çekinmeden ve utanmadan kendisini ifade edebilmesi açısından faydalı olduğu yönündedir. Ayrıca ÇİM’lerde çocuk gelişimi konusunda farkındalık sahibi adli görüşmeciler tarafından en doğru şekilde beyanın alınmaya gayret edilmesi çocuğun daha rahat bir şekilde kendisini ifade edebildiğini ortaya çıkarmıştır. Çocuğun kendisini iyi ifade edebilmesi, olayın aydınlığa kavuşturulması aşamasında çocuğun daha az örselenmesi anlamına gelmektedir. Bu durumda ÇİM’lerin amacına uygun hizmet ettiği söylenebilir.

ÇİM öncesinde tıbbi muayene işlemleri çocuklar açısından oldukça zorlayıcıdır. Katılımcılar, ÇİM öncesi dönemde tıbbi muayeneler için zaman zaman farklı birimlere, farklı hastanelere ve hatta farklı illere gittiklerini, muayene için uzun süre beklediklerini belirtmişlerdir. Bu durumun çocukların iyilik halini olumsuz etkileyebileceği gibi ikincil travmaya maruz kalmasını da kaçınılmaz kılmaktadır. ÇİM’lerin faaliyete geçmesiyle birlikte bu durumun önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Buna göre, ÇİM’ler cinsel istismar mağduru çocuğun adli ve tıbbi işlemlerinin eksiksiz şekilde yapılmasına imkân verecek şekilde malzeme ve ekipman ile donatılmıştır⁴⁸. Bir çalışmada, cinsel istismar mağduru çocuğun tıbbi muayenesinin tek bir merkezden yapılması, çocuğun travmasının azalmasına da katkı sağlayabileceği belirtilmiştir⁴⁹.

Çalışmamıza katılan polis unvanlı katılımcıların, muayenelerin ÇİM içerisinde yapılması gerektiği, uzman hekimlerin çocuğun muayenesini gerçekleştirme gerektiği hususuna vurgu yapmışlardır. Bu sonuç, örneklemin alındığı Sakarya ili gibi bazı illerde hekim sayısının yetersizliğinden veya hiç olmayışından, merkezin lokasyonunun ana hastaneden uzak oluşundan kaynaklanan sebeplerden ötürü muayenelerin birim dışında yapılabilmesi ile ilişkilendirilmiştir. Bu sorun ülkedeki tüm ÇİM’leri kapsamamak ile birlikte uygulamada mağdur çocukların merkez dışındaki polikliniklerde ya da acil servislerde muayene edildiği bilinmektedir. Bazı illerde muayenelerin kolaylıkla ÇİM içerisinde yapılabildiği, bazı illerde ise mağ-

⁴⁸ Çocuk İzlem Merkezi Yönetim ve Koordinasyon Kurulu Toplantı Karar Tutanağı 2022.

⁴⁹ Newman, Dannenfels and Pendleton (n 36).

durların ÇİM dışına yönlendirildikleri belirtilmiştir⁵⁰. Yapılan bir çalışmada; bazı ÇİM’lerde adli tıp uzmanı, çocuk psikiyatrisi, çocuk polisi, güvenlik görevlisinin bulunmadığı belirtilmiştir⁵¹. ÇİM uygulamasına yönelik yapılan çalışmalarda; eğitilmiş personel yetersizliğine⁵² ve konsültan hekim ihtiyacına vurgu yapılmıştır⁵³. İç-dış beden muayenelerinin ve psikiyatrik muayenelerin merkez dışında yapılıyor oluşu, merkezin kuruluş amaçları ile kesinlikle bağdaşmayan bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Uygulamadaki farklılıkların giderilmesi, belirli bir hizmet standardının oluşturulması için üst düzeyde toplantıların yapılması ve ulusal çapta kararların alınması beklenmektedir. Merkezlerin sayısının artırılmasının yanında uzman hekimlerin de istihdamının sağlanması gerekmektedir.

Kayıt ve ses cihazı gibi teknik ekipmanların kaliteli olması, adli görüşmenin amacına uygun olması açısından kritik bir öneme sahiptir. Kamera ve ses kaydı, canlı bağlantıyı sağlayan ekipman ve alt yapı ekipmanları; görüşmenin anlaşılabilirliğini ve güvenilirliğini destekleyen araçlardır⁵⁴. Böylece hâkim, savcı ve avukatın, olayı araştırma aşamasında mağduru yeniden dinlemelerinin önüne geçilebilir⁵⁵. Katılımcıların bir kısmı emniyet birimlerinde alınan ifadelerde ses ve görüntü kaydı yapıldığını belirtir iken bir kısmı kaydın olmadığını belirtmiştir. Bu farklılık, katılımcıların hizmet süresi ve çalıştıkları merkezlerin teknolojik altyapısı ile ilişkilendirilmiştir. ÇİM’lerde yapılan görüşmelerde çocuğa bilgi verilerek istisnasız kayıt alınmaktadır. Katılımcıların ortak görüşü, ÇİM öncesi dönemdeki ifade ortamının uygun olmadığı, ÇİM’in bu konuda daha işlevsel çalıştığıdır. Yayımlanan bir raporda, ÇİM dışında yapılan görüşmelerde; görüşme ortamının kötü olduğu ve kayıtların elverişsiz koşullarda alındığı belirtilmiştir⁵⁶. Çalışmamız ile paralel olarak elde edilen sonuçlar ışığında ÇİM’deki kayıtların daha sağlıklı bir ortamda alındığı ve görüşmelerin raporlaştırıldığı söylenebilir.

Çalışmaya katılan savcılar, uzman ile savcı arasındaki bağlantının kesilmemesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Bazı illerde adli görüşme esnasında uzman ile savcı arasındaki bağlantının kulaklıklar aracılığıyla ya da bir monitör ile sağlanabildiği bilinirken, bazı illerde görüşmeye ara verilerek savcı odasına gidilip soruların alındığı tecrübe edilmektedir. Yapılan bir çalışmada, adli görüşme esnasında savcı ve adli görüşmeciler arasında ciddi iletişim kopuklukları yaşandığı, adli görüşmeciye anlık soru sorulamamasından dolayı yargılamada ciddi boşlukların

⁵⁰ Kök (n 10).

⁵¹ Şahin Antakyalıoğlu, ‘Çocuk Adalet Sistemi Sorun Tespit Raporu’ [2015] Ankara: ÇAÇAV.

⁵² Orhan ve diğerleri (n 13).

⁵³ Topdemir (n 14).

⁵⁴ Berhudan Şamar ve Betül Urhan, ‘Adli Görüşme Odalarında Suç Mağdurlarıyla Görüşme Yapan Adli Görüşmecilerin Deneyimlerinin İncelenmesi: Eskişehir Adliyesi’ (2020) Toplum ve Sosyal Hizmet 931.

⁵⁵ Atılğan, Yağcıoğlu ve Çavdar (n 28).

⁵⁶ Antakyalıoğlu (n 51).

oluşabileceği belirtilmiştir⁵⁷. Başka bir çalışmada ise, kulaklık veya monitör ile anlık görüşme sağlamanın görüşmecinin dikkatini dağıtabildiği, bunun yerine görüşmeyi tamamladıktan sonra savcının bulunduğu odaya gidilerek sorusunun olup olmadığının sorulmasının daha verimli olduğu belirtilmiştir⁵⁸. Örneklemin alındığı Sakarya ilinde görüşmeden sonra savcının bulunduğu odaya gidilerek eksik kalan bir noktanın olup olmadığı sorularak görüşme tamamlanmaktadır. İller arasındaki bu farklılık standart bir hizmet modelinin olmaması ve her ilin teknolojik altyapı dinamiğinin farklı olması ile açıklanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukluk çağı cinsel istismarında kilit rol görevini üstlenen ÇİM'lerin kuruluşundan önce ve sonrasındaki durumun incelendiği bu çalışmada gerek emniyet personelinin gerekse çocuk adalet sistemindeki avukat ve savcılarının yaklaşımı ÇİM'in önemli bir boşluğu doldurduğu yönündedir.

ÇİM'lerin hem çocuğun yaşadıklarını daha sağlıklı bir ortamda beyan etmesi, bu beyanların daha güvenilir ve hızlı şekilde alınması, hem de tekrar tekrar çocukların istismar olayını anlatmak zorunda kalmaması bakımından oldukça önemli bir yönü bulunmaktadır. Avukatlar, cumhuriyet savcıları ve polisler ÇİM'in yaygınlaşmasına olumlu bakmaktadır. Çocukla görüşmede soruşturma dili olarak "ifade almak" yerine "adli görüşme" dilinin kullanılması ve bu görüşmenin psikolog veya sosyal çalışmacı tarafından yapılıyor olması, çocuk haklarına dair zihinsel dönüşümün önemli bir göstergesidir. Ayrıca ÇİM'de cumhuriyet savcılarının adli görüşmede bulunması bir avantaj olarak görülmüş, çocuğun beyanının doğrulanabilir ve güvenilir olduğunun altı çizilmiştir. Bu durum ÇİM'lerin adli mercilerce önemini ortaya koymaktadır.

Mağdur çocuğun içerisinde bulunduğu gelişim dönemini bilen, çocuğun yaşadığı travmatik deneyimi gözarda etmeden görüşmenin her aşamasında çocuğun yüksek yararını ön planda tutmaya gayret eden adli görüşmeci eğitimini başarıyla tamamlamış kişiler adli görüşmeci unvanı alır⁵⁹. Adli görüşme süreci içerisinde çocuk ve profesyonel arasında kurulan güven ilişkisi, çocuğa özel hazırlanmış ortamda beyanının alınması, çocuğun ve ailesinin ihtiyaçlarını önceleyen bir anlayışla görüşmelerin yapılması, çocuğun yaşına ve gelişim dönemine uygun soru tarzlarının benimsenmesi, yönlendirici ve yargılayıcı sorulardan kaçınılması yönüyle ÇİM'ler ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda TCK'nın başta çocuğun cinsel istismar suçu (m. 103) olmak üzere çocuğun mağdur olabileceği diğer cinsel suçlara ilişkin (m. 104-105) soruşturmalarında da ÇİM'in mağdurlara hizmet verebilecek yetkinliğe, donanımına ve tecrübeye sahip olduğu değerlendirilmektedir.

⁵⁷ Topdemir (n 14).

⁵⁸ Kök (n 10).

⁵⁹ Atılgan, Yağcıoğlu ve Çavdar (n 8).

Türkiye’de önemli bir boşluğu doldurduğu düşünülen bu uygulamanın bazı açılardan geliştirilmesi gerektiği de yine katılımcı görüşlerinden elde edilen önemli bir sonuçtur⁶⁰. Öncelikle, çocuk alanında çalışan tüm personelin unvan yapmaksızın temel bir eğitimden geçirilmesi önerilmektedir^{61, 62}. Görüşmelerin ve görüşme raporlarının kalitesini olumlu yönde etkileyeceği düşünüldüğünden ÇİM’lerde çalışan personelin belirli aralıklarla süpervizyon desteği alması faydalı olacaktır⁶³. Merkez dışında yapılan muayeneler ciddi bir problem olarak görülmekte ve ÇİM’in amaçları ile bağdaşmayan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Buna göre, adli tıp hekimi, çocuk psikiyatristi başta olmak üzere birime katkı sunan tüm branşlarda yeterli personel istihdamı sağlanmalıdır. Teknik donanımdan kaynaklı bir takım uygulama farklılıkları vardır. Buna göre belirli bir standardın yakalanabilmesi ve uygulama farklılıklarının önüne geçilebilmesi adına ÇİM yönetmeliği ivedilikle çıkarılmalı ve yetkililerince çalışma başlatılmalıdır. Merkezin faaliyetlerinin mevzuat yapılıp yapılmasında normlar hiyerarşisine aykırı olan bu mevzuatlaştırma sürecin sağlıklı yürütülmesinin önünde bir engeldir. Bir alt hukuk normu olarak genelgeden sonra yönetmelik beklentisi her ne kadar normlar hiyerarşisi bakımından sorun olsa da yapılanmanın daha sağlıklı bir forma dönüşümü önemlidir.

KAYNAKÇA

Antakyalıoğlu Ş, ‘Çocuk Adalet Sistemi Sorun Tespit Raporu’ [2015] Ankara: ÇAÇAV

Atılğan E, Yağcıoğlu S ve Çavdar Y, ‘Çocuklarla Adli Görüşme için Rehber. Ankara: Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye’

Bağ Ö ve Alşen S, ‘Çocuğun Cinsel İstismarının Değerlendirilmesinde Yeni Model: Çocuk İzlem Merkezleri.’ (2016) Journal of Dr. Behcet Uz Children’s Hospital

Bilgin Ö and Mavili A, ‘Kurum Bakımındaki Cinsel İstismar Mağduru Çocuklara İlişkin Bir Araştırma’ (2017) Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 105

Bilginer SÇ and Çalışkan D, ‘Çocuğu İstismardan Korumada Yeni Bir Yaklaşım: Çocuk İzlem Merkezleri’ [2018] Prof. Dr. Emine AKYÜZ’e Armağan 119

Brunton R and Dryer R, ‘Child Sexual Abuse and Pregnancy: A Systematic Review of the Literature’ (2021) Child Abuse & Neglect 104802

Büber Ö ve Oksal H, ‘Sakarya’da 3-18 Yaş Cinsel İstismar Vakalarının Değerlendirilmesi’ (2022) Sosyal Sağlık Dergisi 44

⁶⁰ Bağ ve Alşen (n 11).

⁶¹ Orhan ve diğerleri (n 13).

⁶² Yüksel ve diğerleri (n 15).

⁶³ Topdemir (n 14).

Çalışkan Z ve Sağlam M, 'Cinsel İstismar Mağduru Çocuklarla Çalışan Uzmanların Gözünden Mağdur Çocukların Özellikleri' İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 6

Choudhry V and others, 'Child Sexual Abuse in India: A Systematic Review' (2018) 13 Plos One e0205086

'Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Önlenmesi Raporu' (2019)

'Çocuk Hakları Komisyonu Çocuk İzlem Merkezleri Türkiye Raporu' <<http://web.ebaro.web.tr/uploads/61/2015/cim%20tr.pdf>> Erişim Tarihi 19 temmuz 2022

Danış MZ ve diğerleri, 'Çocuk İzlem Merkezleri ve Sosyal Hizmet' (2019) Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi 518

Ernberg E, Magnusson M and Landström S, 'Prosecution of Child Sexual Abuse Cases Involving Preschool-Aged Children: A Study of Swedish Cases from 2010 to 2014' (2018) Journal of child sexual abuse 832

Glesne C and Peshkin A, 'Becoming Qualitative Researchers. New York: White Plains. Hornor, G., & Zeno, R.(2018). Child Sexual Abuse Perpetrators: What Forensic Nurses Need to Know' (1992) 14 Journal of Forensic Nursing 206

Goddard A, Harewood E and Brennan L, 'Review of Pathway Following Sexual Assault for Children and Young People in London' [2015] NHS England, The Havens, Kings College Hospital London

Hugill M, Berry K and Fletcher I, 'The Association between Historical Childhood Sexual Abuse and Later Parenting Stress: A Systematic Review' (2017) 20 Archives of women's mental health 257

Işık Ü and others, 'Isparta İlinde Bir Üniversite Hastanesinde Değerlendirilen Cinsel İstismar Mağdurlarının Sosyodemografik, Klinik ve Ailevi Özellikleri: 2014–2018 Verileri' (2019) Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 53

Johnson CF, 'Child Sexual Abuse' (2004) 364 The Lancet 462

Kanbaş E, 'Zihinsel Engelli Çocuklar ve Özellikleri' <<https://www.zicev.org.tr/zihinsel-engelli-cocuklar-ve-ozelliklerimakale-1>> Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2022

Kenny MC and McEachern AG, 'Racial, Ethnic, and Cultural Factors of Childhood Sexual Abuse: A Selected Review of the Literature' (2000) Clinical psychology review 905

Kök H, 'Türkiye'de Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Hizmet ve Uygulamaların Değerlendirilmesi: Bir Model Önerisi' (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi 2019)

Malloy LC and others, 'Children's Requests for Clarification in Investigative Interviews about Suspected Sexual Abuse' (2015) Applied Cognitive Psychology 323

Merriam SB, 'Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (3. Baskıdan Çeviri)' [2013] Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Mert A, 'Çocuk İzlem Merkezlerinin İşleyişi Hakkında Genel Değerlendirme' (2022) <http://www.sakaryabarasu.org.tr/uploads/wo_4ffd326b4e19c71e-3281d8e4aa32bdef.pdf> Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2022

'Mevcut Çocuk İzlem Merkezi Listesi' (Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü 2022) <<https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR-43119/cocuk-izlem-merkezi-cim-listesi.html>> Erişim Tarihi: 12 Aralık 2022

National Children Alliance, '2021 CAC Statistics.' <https://www.nationalchildrensalliance.org/cac-statistics>.

Newman BS, Dannenfelser PL and Pendleton D, 'Child Abuse Investigations: Reasons for Using Child Advocacy Centers and Suggestions for Improvement' (2005) Child and Adolescent Social Work Journal 165

Organization WH, 'Guidelines for Medico-Legal Care of Victims of Sexual Violence'

Orhan G and others, 'Çocuk İzlem Merkezi Modeli Ve Bu Modelde Gözlenen Sorunlar' (2019) 27 Kriz Dergisi 178

Pipe M-E and others, 'Do Case Outcomes Change When Investigative Interviewing Practices Change?' (2013) Psychology, Public Policy, and Law 179

Russell D, Higgins D and Posso A, 'Preventing Child Sexual Abuse: A Systematic Review of Interventions and Their Efficacy in Developing Countries' (2020) Child abuse & neglect 104395

Şamar B ve Urhan B, 'Adli Görüşme Odalarında Suç Mağdurlarıyla Görüşme Yapan Adli Görüşmecilerin Deneyimlerinin İncelenmesi: Eskişehir Adliyesi' (2020) Toplum ve Sosyal Hizmet 931

Shaffer CL, Smith TD and Ornstein AE, 'Child and Youth Advocacy Centres: A Change in Practice That Can Change a Lifetime' (2018) Paediatrics and Child Health (Canada) 116

Themeli O and Panagiotaki M, 'Forensic Interviews with Children Victims of Sexual Abuse: The Role of the Counselling Psychologist' (2014) The European Journal of Counselling Psychology

Topdemir C, 'Bir Uygulama : Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)' (2016) Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi

Yüksel F, 'Ankara Çocuk İzlem Merkezinde 2011-2015 Yılları Arasında Adli Görüşmesi Yapılan Çocuklara Verilen Hizmetin Değerlendirilmesi' [2018] Yayımlanmamış yüksek lisans tezi

Yüksel F., Keser N., Odabaş E., Kars G.B., Yurtkulu, F., Daşkafa, Arslan F. CE, ‘Çocuk İstismarı ve Çocuk İzlem Merkezleri’ (2013) Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi 18

Çocuk İzlem Merkezi Yönetim ve Koordinasyon Kurulu Toplantı Karar Tutanağı 2022

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 18.01.2011 tarihli ve “10” No’lu “Soruşturma Usul ve Esasları” konulu Genelgesinin 48’nci maddesi